

המקדש במדרש

פרשת שמיני- פרה

”וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל” (ויקרא ט)

בפרשת השבוע נקרא על "היום השמיני" החותם את ימי המילואים. בנוסף נקרא על שריפת הפרה האדומה הראשונה על ידי אלעזר הכהן. דבר זה נעשה בב' בניסן, כשנה אחרי יציאת מצרים, כפי שמופיע במדרש:

במדבר ובה פלגה י"ה

”בר"ח ניסן הוקם המשכן, בשני נשרפה פרה אדומה, בשלישי היזה ממנה על הלויים .. שהיו צריכין הלויים להזות מפני שהיו כולם טמאי מתים במה שהרגו בעובדי העגל”

מה לשים לב בקריאת המדרש

- המדרש מתאר את האירועים שהתרחשו בתחילת השנה השנית לצאת בני ישראל ממצרים.
- בראש חודש ניסן הוקם המשכן, יום חנוכת המשכן, הוא היום השמיני לימי המילואים (למרות שנראה בהמשך שיטת אחרת, שהוא היום הראשון לימי המילואים, וחנוכת המשכן היתה רק בח' בניסן).
- בב' ניסן, הכינו לראשונה אפשר פרה אדומה, כפי שנקרא בפרשת פרה, המופיעה בתחילת פרשת חוקת.
- החל מג' ניסן החלו להטהר מאפר הפרה.

אך כאן נשאלת השאלה. הרי פרשת החודש, אותה נקרא בשבת הבאה, מתארת את ההתרחשות שהתקיימה בא' ניסן, והרי יש להקדימה, כפי שמביא הרשב"א:

”איתמר בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ה) שבדין היה שתקדים פרשת החדש לפרשת פרה שבאחד לחדש הוקם המשכן ולא נשרפה פרה אלא בשני, אלא מפני מה הקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל” (רשב"א על מגילה ל).

אנו נדון במספר שאלות –

מה הקשר הרעיוני בין פרשת שמיני לפרשת פרה?

מדוע הוקדמה קריאת פרה לקריאת החודש?

מדוע קוראים את פרשת פרה לפני פסח ולא לפני כל שלושת הרגלים?

חלק א' במדרש: ראש ניסן- הוא היום השמיני?

המדרש שלנו יוצא מתוך נקודת הנחה שראש ניסן הוא היום השמיני לימי המילואים, יום חנוכת המשכן. אך דבר זה שנוי במחלוקת בגמרא במסכת סוכה:

"ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם....ויאמרו למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו וגו' אותם אנשים מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו- דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא: אומר מישאל ואלצפן היו, שהיו עוסקין בנדב

ואביהוא" (סוכה כה).

ראשית יש לזכור שהתארגנות לקראת הטהרה אורכת זמן, לכן הקדימו את ה"תזכורת" להיטהר. (כפי שהביא הרשב"א לעיל). במידה והאדם לא יספיק להיטהר בזמן, הוא לא יוכל להקריב את קרבן הפסח בזמנו, וידחה לפסח שני.

הגמרא מביאה מחלוקת מי היו אלו שנדחו לראשונה לפסח שני. המחלוקת בין רבי עקיבא לבין רבי יוסי הגלילי קשורה למחלוקת מתי היה "היום השמיני" אצלנו בפרשה:

לשיטת רבי עקיבא – ימי המילואים החלו בר"ח ניסן והסתיימו בשמיני לניסן. מתוך כך מישאל ואלצפן, שמוזכרים בפרשתנו, נטמאו בח' ניסן ולא היו להם שבעה ימים להטהר עד הקרבת קרבן הפסח בי"ד בניסן. ולכן הם היו "טמאים לנפש" ולא יכלו להקריב את קרבן הפסח בזמנו.

לשיטת רבי יוסי הגלילי – ימי המילואים החלו בכ"ג אדר ו"היום השמיני" הוא ר"ח ניסן. לכן לשיטתו מישאל ואלצפן, שנטמאו, יכלו להטהר על ידי הפרה האדומה הראשונה כבר בג' ניסן. מתוך כך הוא גורס שאותם טמאים היו נושאי ארונו של יוסף ולא מישאל ואלצפן.

(ניתן ללמוד עוד על המחלוקת הנ"ל בפרשנים בתחילת הפרשה, רש"י אבן עזרא ועוד)

מה אפשר ללמוד מכל זה:

א. לגבי המחלוקת מתי מתחילים ימי המילואים: לכולם ברור שהיום הקובע הוא ר"ח ניסן. על דרך הדרש ניתן לומר שמחלוקת גובעת מאיזה יום יותר חשוב. האם היום שבו הסתיימו ימי המילואים והחלה בפועל העבודה או שכבר כאשר הועמד המשכן, אע"פ שבני אהרן עדיין בתהליך ההכשרה, כבר אז עצם עמידת אוהל מועד במרכז המחנה הוא היום המיוחד!

ב. לגבי אותם אנשים שטענו "למה נגרע": יכולנו לשאול הרי הם אנוסים ופטורים, ומה בעצם טענתם?

הספורנו מבאר שיסוד טענתם היא: "מאחר שהיתה טומאתנו לדבר מצוה למה תהיה גוררת עבירה?" ובכל זאת, מדוע דווקא במצווה הזאת היה חשוב להם ליטול חלק? מבאר בעל העקדת יצחק שקרבן הפסח מבטא את הקיבוץ של כלל ישראל: "שאמרו, אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל! כלומר למה נגרע בתוך בני ישראל לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו, ומשה ראה בפייהם דברים של טעם" (עקדת יצחק, שער ע"ד)

בנוסף ניתן ללמוד מכאן שבדרישת המקדש והרצון להיות חלק שבו, אין ייאוש והכל תלוי בנו.

"וזה בחינת פסח שני שמצוה זו לא נתנה על-ידי משה עד ששאלו הטמאים: "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'" וכו'. הינו כנ"ל שבזה מרמזין שאין שום יאוש בעולם, כי אפלו מי שהוא טמא או בדרך רחוקה מאד מה' יתברך ואינו יכול להקריב את קרבן ה' במועדו שאינו זוכה לעבד עבודתו תמיד כסדר במועדו ובזמנו כראוי לאיש ישראל, אע"כ אם אינו מיאש עצמו מחמת זה והולך לדרש את ה' ושואל ומבקש למה נגרע להקריב את קרבן ה' וכו', כי אע"פ שטמאתי את נפשי ונתרחקתי מה' יתברך אני שואל עצה ותחבולה איך להתקרב לה' יתברך (לקוטי הלכות לרבי נתן)

חלק ב' במדרש- טהרה דווקא לפני הגעה לבית המקדש

עיקרה של פרשת פרה להזכיר לנו להטהר בכדי שנוכל להגיע אל המקדש כראוי. כך היה מיד עם הקמת המשכן וכך לדורות. בכל פעם שאנו קוראים את פרשת פרה, אנו מוכרחים להבין שתכף תתכן מציאות של עולם עם מקדש. כל המציאות של חיי טהרה יסודה בחיי מקדש:

"כל הכתוב בתורה ובדברי קבלה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לענין מקדש וקדשיו ותרומות ומעשר שני בלבד, שהרי הזהיר את הטמאין מליכנס למקדש או לאכול קודש או תרומה ומעשר בטומאה אבל החולין אין בהן איסור כלל אלא מותר לאכול חולין טמאין ולשתות משקין טמאים.
וכן מותר לאדם ליגע בכל הטומאות ולהתטמא בהן שהרי הזהיר הכתוב את בני אהרן ואת הנזיר מהתטמא במת, מכלל שכל העם מותרין ושאר כהנים ונזירים מותרין להתטמא בשאר טומאות חוץ מטמא מת:
כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד ואם נטמא אינו לוקה אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר: (הלכות טומאת אוכלין פרק ט"ו)

לסיכום דברי הרמב"ם: הצורך בטהרה היא בעיקר על מנת להכנס אל המקדש או על מנת לאכול מן הקרבנות והמעשר השני בירושלים.. אך אדם שלא מתכנן להגיע לירושלים, יכול, לכתחילה, להשאר טמא כל השנה – הטהרה היא רק לצורך המקדש!

ולכן: לקראת העליה לרגל, בכל רגל, כולנו חייבים להיטהר.

שככל שהמקום או האדם קדושים יותר, כך הטומאה ממהרת לבוא. המהר"ל מבאר, שגם שאנו מרבים טומאה בעולם, זה גורם להרחקת הקדושה והשכינה:

"ועוד, כי אלו ג' עבירות, דהיינו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, למה נשתתפו שלשתן בחורבן. והפירוש אשר הוא לפי פשוטו, כי מקדש ראשון היה השכינה ביניהם, וזהו מעלת בית המקדש ראשון שהיה מיוחד במעלה שהיתה השכינה שורה בו. ולפיכך חורבן שלו כאשר לא היה ראוי שתשרה שכינה ביניהם, והיינו כשטמאו את בית המקדש, ואין השם יתברך שורה בתוך טומאתם.. ואלו ג' חטאים נקראו טומאה, כדאיתא בשבועות (ז): "וכפר על המקדש מטומאת בני ישראל". יש לי להביא בענין זה עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים. עבודה זרה, דכתיב (ויקרא כ), "למען טמא את מקדשי". גילוי עריות, דכתיב (ר' ויקרא יח), "ולא תעשו מכל התעבות ולא תטמאו בכל אלה". שפיכות דמים (במדבר לה) "ולא תטמאו את הארץ אשר אני שוכן בה". ולפיכך בשביל אלו ג' טומאות חרב הבית. ופירוש פשוט הוא: (ספר נצח ישראל - פרק ז)

הרמב"ם מוסיף טעם נוסף. בחגים כולם "חברים" (בניגוד לעמי הארצות). המקדש מאחד את כל עם ישראל למגרדה אחת טהורה.

"העיקר אצלנו כל ישראל חברים ברגל, שנא' ויעל כל ישראל כאיש אחד חברים וכולם טהורים כאשר נצטוונו חייב אדם לטהר עצמו ברגל וכל מי שנשאר טמא ולא יכול ליטהר יפריש עצמן לצדדים ויתרחקו בני אדם ממנו, שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים(רמב"ם פירוש המשניות, שקלים ח)

לסיכום נביא את דברי הרב ישראל אריאל: "בזמן שבית המקדש עמד על תילו, היה נושא הטהרה..חלק ממהות החיים של עם ישראל: כהנים, לוויים וישראלים. איסורי הטומאה בתורה ומצוות הטהרה, עיקרם סובבים סביב המקדש, ומפאת קדושת המקום גזרה התורה טומאה".(הרחבה גדולה ויפה בעניין אפשר למצוא במחזור המקדש לחג הפסח – בפרק טהרת עולי הרגל בירושלים ובמקדש)

חלק ג' במדרש- טהרה ופרה אדומה דווקא לפני פסח

אם "חייב אדם לטהר את עצמו לפני כל רגל". אם כן מדוע אין קוראים את פרשת פרה שלוש פעמים בשנה? ננסה לתרץ, מכיוונים שונים:

- א. תירוץ פשוט:** החודש הזה לכם ראש חודשים – נכון הדבר בכל השנה, אך עשו סימן והיכר לדבר בחודש הראשון. כך גם היה בפסח הראשון, שסמוך ללימוד על הלכות הפסח, ציווה אותם משה על שריפת הפרה.
- ב. תירוץ נוסף:** מעבר למצווה לעלות לרגל, מצוות קרבן הפסח חמורה שמי שמבטלה חייב כרת. לכן מצד אחד "הקפידו" יותר על מצוות הטהרה, בכדי שיכולו להיטהר בזמן. אך זאת גם הסיבה שהקלו בטיהור בית הפרס.
- ג. תירוץ שלישי:** יש קשר מיוחד בין הטהרה לבין הפסח:

"יהי לבי תמים בחקידך" – זה חקת הפסח וחקת פרה אדומה. למה? ששניהן דומין זה לזה. בזה נאמר: "וזאת חקת הפסח", ובוה נאמר: "וזאת חקת התורה", ואי אתה יודע איזו חקה גדולה מזו. משל לשתי מטרונות דומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות, מי גדולה מזו? אותה שחברתה מלוה אותה עד ביתה והולכת אחריה. כך בפסח נאמר בו: "חקת" ובפרה נאמר בה: "חקת", ומי גדולה? הפרה. שאוכלי פסח צריכין לה, שנאמר: "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת הוי כל בן נכר לא יאכל בו" (שמות רבה, יט, א)

הסבר ראשון למדרש: זהו ענינו של הפסח שיצאו מטומאת מצרים לגאולה וחירות. בלי פרה אין קרבן פסח:

"ויש לומר בזה שהנה עיקר ענין קרבן פסח הוא שפסח הקב"ה על בתי בני ישראל, ולא ייתן המשחית לבוא אל בתיכם, והמשחית ידוע שהוא מלאך המות והוא היצר הרע שבנפש והוא השאור שבעיסה. ועל ידי שנשתקעו אבותינו במצרים בסיבתו במ"ט שערי טומאה עד שכביכול הקב"ה בכבודו ובעצמו הוצרך לעמוד על הפתח להושיעם. וזה הענין נוהג גם לדורות כאשר מקריבין הפסח, כמו שנאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לד' אשר פסח על בתי בני ישראל" (פרי זדיק לחג הפסח - אות ד)

כלומר עם ישראל במצרים הגיע לשפל הטומאה, ורק על ידי הקב"ה זכינו לצאת. וכל ענין קרבן הפסח הוא להזכיר שהקב"ה הוציאנו מטומאה לטהרה.

הסבר נוסף למדרש: הפסח והפרה האדומה, שניהם מבטאים טהרה בדרך של דילוג וקפיצה. לפי השם משמואל, הטומאה מטמאת רק את הצדדים הגלויים (הגוף), אך לא את הצדדים הפנימיים והמכוסים (הנפש). הטהרה על ידי הפרה האדומה מתאפשרת לאחר שהשפלנו את עצמנו (גם על ידי הזאה באפר, הזאה באזוב והשפלה במקווה) ולאחר תקופה של שבעה ימים שבהם מזים עליו את אפר פרה אדומה, אנו יוצאים מ"עולם הטבע" אל מציאות אחרת, שכביכול, מכוסה מהעולם הגלוי, שם לא שייכת טומאה. כדוגמא לכך הוא מביא את ענין היציאה ממ"ט שערי טומאה:

"ובדוגמא זו היה במצרים שהיו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, ולפי הסדר לא היה אפשר לגאלם אלא שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים – הקב"ה וגאלם, היינו שהשפיע עליהם מעלמא דאתכסיא והגביה אותם למעלה דרך דילוג וקפיצה למעלה מהסדר, ואז בהכרח נפרדה מהם טומאת מצרים. וזהו שבזוה"ק דהאי יובלא אפיק לישראל ממצרים (=אותו יובל הוציא אותנו ממצרים), כי יובל היא שער הני' (50) ששם אין לטומאת מצרים שום מציאות, ופרחה טומאתם מהם. וזהו ענין קרבן פסח, שהוא לשון דילוג וקפיצה, והיינו שבשביל שנגבהו למעלה מן הסדר דרך דילוג וקפיצה למעלה למקום שאין לטומאה מציאות כלל פרחה טומאתם מהם... והנה בכל שנה כשהגיע פסח צריך נמי להיות דרך דילוג וקפיצה, אע"פ שאינם כדאי, וכידוע בספרים הקדושים מענין ההארות הגדולות של ליל פסח למעלה מהסדר, וכל מה שזוכין ע"י הספירה וחג השבועות באין בליל פסח מאליהם, אלא שאח"כ נוטלין מהם וצריכין ליכות בהם ע"י הספירה אחת לאחת למצוא חשבון עד חג השבועות, אך התגלות האלקות שהיתה בעת היציאה ממצרים חסרה עתה בכל שנה, ומאין זוכין לכל אלה. ויש לומר שזהו ענין קריאת פרשת פרה אדומה קודם חודש: (שם משמואל ויקהל)

ה'שם משמואל' מחדש דבר עצום: דווקא כאשר ירדנו מטה מטה, והגענו לשער ה-נ' אז נטהרנו! הדבר המקביל בין הפרה האדומה לבין הפסח היא ששניהם "מטהרים" אותנו על ידי הבאה למקום ששם אין לטומאה שייכות. אך כל זאת ללא השתדלותנו, בקפיצה ובדילוג. לאחר הפסח מגיעים עוד חמישים ימים בהם אנו מתקדמים לבד, צעד ועוד צעד. וכך כל מה שזכינו על ידי ההקפצה בפסח, מגיע לנו בזכות עצמנו בחג השבועות.

**שבת שלום
מרדכי פריסון**